

ΚΕ.ΜΕ.ΤΕ.

ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ ΤΗΣ ΟΛΜΕ

CENTRE FOR RESEARCH AND DOCUMENTATION OF OLME

Αθήνα, 6.12.2018

ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΤΟΥ ΚΕ.ΜΕ.ΤΕ ΤΗΣ Ο.Λ.Μ.Ε

ΣΤΗΝ ΥΠΟΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ
ΤΗΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΜΟΝΙΜΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ, ΝΕΟΛΑΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ
ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΜΕ **ΘΕΜΑ:** «ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ – ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ»

Η σημερινή συνεδρίαση της επιτροπής μας πραγματοποιείται τρεις ημέρες μετά τον εορτασμό της Παγκόσμιας Ημέρας Ατόμων με Αναπηρία (3/12/2018), στον οποίο κάθε έτος αναδεικνύονται τα τεράστια προβλήματα της συγκεκριμένης πληθυσμιακής ομάδας, παγκοσμίως αλλά και στη χώρα μας, σε όλους τους τομείς της κοινωνικής δραστηριότητας.

Ένας από αυτούς είναι και ο χώρος της Τυπικής Εκπαίδευσης (Πρωτοβάθμιας, Δευτεροβάθμιας και Τριτοβάθμιας) αλλά και της Μη Τυπικής, που αφορούν σε αυτή την κατηγορία συνανθρώπων μας.

Το ΚΕ.ΜΕ.ΤΕ, που αποτελεί το υποστηρικτικό σκέλος της Ο.Λ.Μ.Ε σε θέματα εκπαιδευτικής έρευνας και τεκμηρίωσης, έχει αρκετές φορές στο παρελθόν μελετήσει πολλά από τα ζητήματα καθώς και τα ιδιαίτερα προβλήματα που αφορούν στην εκπαίδευση των ατόμων με Ειδικές Ανάγκες, ειδικότερα στο χώρο της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Η **Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση (ΕΑΕ)** αποτελεί ένα αυτοτελές αλλά αναπόσπαστο κομμάτι της υποχρεωτικής, ενιαίας και δωρεάν Δημόσιας Παιδείας, με κοινά αλλά και διαφοροποιημένα χαρακτηριστικά, που την καθιστούν πολύ ευαίσθητη δομή. Ως Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ορίζεται «το σύνολο των παρεχόμενων εκπαιδευτικών υπηρεσιών στους μαθητές με αναπηρία και διαπιστωμένες εκπαιδευτικές ανάγκες ή στους μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες» (ν. 3699/2008). Μέσω της ΕΑΕ η πολιτεία δεσμεύεται να εξυπηρετεί το συνταγματικό δικαίωμα των πολιτών με αναπηρία και διαπιστωμένες εκπαιδευτικές ανάγκες, για ίσες εκπαιδευτικές ευκαιρίες πλήρους συμμετοχής στην παιδαγωγική διαδικασία και τη μόρφωση, συνεισφοράς στην κοινωνία, επαγγελματικής ένταξης, οικονομικής αυτάρκειας και ανεξάρτητης διαβίωσης.

Κύριος σκοπός της ΕΑΕ είναι η αξιολόγηση και αποτύπωση των ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών των μαθητών και μαθητριών, η συστηματική παιδαγωγική παρέμβαση και η ανάπτυξη των δεξιοτήτων και της προσωπικότητας τους συνολικά, κατά τέτοιον τρόπο ώστε να καταστούν ικανοί/ες για αυτόνομη συμμετοχή στην οικογενειακή, σχολική, επαγγελματική, κοινωνική και πολιτισμική ζωή. **Το κυριότερο μέλημα** της ΕΑΕ είναι η κοινωνική και σχολική αλληλοαποδοχή, η αρμονική συμβίωση με το ευρύτερο οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον, η

αίσθηση του ανήκειν, η ισότιμη συνεισφορά και η διασφάλιση της πλήρους προσβασιμότητας των μαθητών/-τριών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, σε όλα τα παρεχόμενα αγαθά και υπηρεσίες.

Η φοίτηση των μαθητών και μαθητριών με αναπηρία ή/και Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες (ΕΕΑ) συντελείται σε αυτοτελείς Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής Εκπαίδευσης (ΣΜΕΑΕ) ή σε γενικά σχολεία με ειδικά οργανωμένα και κατάλληλα στελεχωμένα Τμήματα Ένταξης (ΤΕ) ή με παράλληλη στήριξη. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις προβλέπεται η κατ'οίκον διδασκαλία. Επιπλέον, είναι δυνατή η στήριξη των μαθητών από Ειδικό Βοηθητικό Προσωπικό (ΕΒΠ), σε περίπτωση μη αυτοεξυπηρετούμενων ατόμων.

Θέμα της παρούσας εισήγησης αποτελεί, ειδικότερα, η παρουσίαση των ποσοτικών ερευνητικών δεδομένων που σχετίζονται με την πρόσβαση στην εκπαίδευση και τη σχολική διαρροή στα άτομα με αναπηρία από 16 ετών και άνω στην **ΕΕ-28** και την **Ελλάδα**. Παράλληλα αποτυπώνεται η απόκλιση (ή μη) των συγκεκριμένων τιμών μεταξύ των συνομηλίκων **ατόμων με αναπηρία (ΑμεΑ)** και των **ατόμων χωρίς αναπηρία (ΑχωρίςΑ)**¹. Πηγή των δεδομένων αποτελεί η έρευνα του **ΚΕΝΤΡΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ** της ΓΣΕΕ (ΚΑΝΕΠ/ΓΣΕΕ) «**ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ 2017-2018. Η ελληνική πρωτοβάθμια & δευτεροβάθμια ειδική αγωγή & εκπαίδευση. Μέρος Α : πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στην εκπαίδευση και την απασχόληση (2005-2016)**», Μάιος 2018.²

---

¹ Στη συγκεκριμένη έρευνα με τον όρο άτομο με αναπηρία (disabled people) προσδιορίζεται το άτομο που ένα μακροχρόνιο πρόβλημα υγείας ή μια μακροχρόνια δυσκολία σε κάποιες βασικές δραστηριότητες λειτουργεί ως εμπόδιο (barrier) σε οποιονδήποτε τομέα της ζωής του.

² *Χρησιμοποιήθηκαν διεθνείς & εθνικές βάσεις δεδομένων:*

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ (ΕΛ.ΣΤΑΤ.)

Ενότητα : ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Στοιχεία : βάση δεδομένων για την εκπαίδευση 2001 έως και 2014 (Στοιχεία Έναρξης και Λήξης)

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ – ΓΕΝΙΚΟ ΛΟΓΙΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Στοιχεία : Κρατικοί Προϋπολογισμοί & Απολογισμοί ετών 2005 έως και 2017

EUROSTAT

Ενότητα : ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ (Disability)

Στοιχεία : EU-SILK 2005-2016, EU-LFS (ad hoc study) 2011, EU-EHSIS (ad hoc study) 2012

Βασικά στοιχεία που προκύπτουν από την έρευνα είναι τα εξής:

1. Ως προς το μορφωτικό επίπεδο, η Ελλάδα, σύμφωνα με τα στοιχεία του **2016**, συγκαταλέγεται ανάμεσα στα κράτη-μέλη με τις μεγαλύτερες ανισότητες ως προς την **πρόσβαση στην εκπαίδευση των ατόμων με περιορισμό/αναπηρία** ηλικίας από 16 ετών & άνω, με το βαθμό εκπροσώπησής τους να μειώνεται σημαντικά καθώς αυξάνεται το επίπεδο εκπαίδευσης. Το 2016 το **42,8%** των ατόμων στην Ελλάδα που έχουν ολοκληρώσει το πολύ έως και την κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (**ISCED 0-2**) δηλώνουν περιορισμό δραστηριότητας/αναπηρία. Στο μεσαίο μορφωτικό επίπεδο (**ISCED 3-4**) η αναλογία των ατόμων με αναπηρία εμφανίζεται σημαντικά χαμηλότερη (14,9%), ενώ μόλις 1 στα 10 άτομα (**12,3%**) που έχουν ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση (**ISCED 5-6**) χαρακτηρίζεται ως άτομο με αναπηρία.

Συγκεκριμένα, η Ελλάδα παρουσιάζει τον **2ο υψηλότερο** βαθμό υπερεκπροσώπησης των **ατόμων με αναπηρία** στο χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο (**ISCED 0-2**), ενώ την ίδια στιγμή κατέχει την **26η** θέση στη σειρά κατάταξης, -σημειώνοντας ιδιαίτερα χαμηλές τιμές- στο βαθμό εκπροσώπησης των ατόμων με αναπηρία, τόσο στο μεσαίο (**ISCED 3-4**) όσο και στο υψηλό (**ISCED 5-6**) **μορφωτικό επίπεδο**.

2. Ως προς τη συμμετοχή στην τυπική & μη-τυπική εκπαίδευση των **ατόμων με περιορισμό/αναπηρία** ηλικίας από 15 έως & 64 ετών, η **Ελλάδα**, σύμφωνα με τα στοιχεία του **2011**, καταγράφει:

- στο δείκτη «**συμμετοχή στην τυπική εκπαίδευση**» η χώρα καταλαμβάνει την **24η θέση** στην ΕΕ με το ποσοστό των **ατόμων με αναπηρία** να υπολείπεται σημαντικά των **ΑχωρίςΑ** (αντιστοιχεί στο **11,0%** των **ΑχωρίςΑ**),
- στο δείκτη «**συμμετοχή στη μη-τυπική εκπαίδευση**» η χώρα καταγράφει την **22η θέση** στην ΕΕ με το ποσοστό των **ατόμων με αναπηρία** να υπολείπεται επίσης των **ΑχωρίςΑ** (αντιστοιχεί στο **15,0%** των **ΑχωρίςΑ**).

3. Την ίδια χρονιά, ως προς τους τρεις **βασικούς εκπαιδευτικούς δείκτες** στο πλαίσιο των στόχων για τη στρατηγική **ΕΕ-2020** η **Ελλάδα** καταγράφει:

- υψηλή τιμή του δείκτη **πρόωρης εγκατάλειψης από την εκπαίδευση/κατάρτιση** στα άτομα με αναπηρία ηλικίας από 15 έως & 64 ετών (**39,2%**) που την κατατάσσει στην **6η υψηλότερη θέση** μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ, δηλαδή παρουσιάζει πολύ μεγάλο δείκτη πρόωρης εγκατάλειψης.
- οριακά μηδενική τιμή στο δείκτη **μορφωτικό επίπεδο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης**.
- ιδιαίτερα υψηλή τιμή (**55,3%**) του δείκτη **NEETs** (δείκτης που αφορά σε νέους ηλικίας από 15 έως & 34 ετών ταυτόχρονα εκτός εκπαίδευσης/ κατάρτισης &

εργασίας) στα άτομα με αναπηρία που την κατατάσσει στην 4η υψηλότερη θέση μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ.

Από τους παραπάνω εκπαιδευτικούς δείκτες γίνεται εμφανής η ανισότητα στην πρόσβαση στην εκπαίδευση των ατόμων με αναπηρία στην Ελλάδα, με τη συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα να παρουσιάζει σημαντικά υψηλότερες πιθανότητες να σταματήσει τη φοίτησή της στις χαμηλότερες βαθμίδες της εκπαίδευσης απ' ό,τι τα άτομα χωρίς αναπηρία, καταγράφοντας σημαντικά χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο, υψηλότερα ποσοστά πρόωρης εγκατάλειψης της εκπαίδευσης & κατάρτισης και υψηλότερες τιμές στο δείκτη NEETs συγκριτικά με τα άτομα χωρίς αναπηρία.

ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ **ΚΑΙ ΧΡΗΣΟΥΝ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ**

Το 65% του προσωπικού σε ΣΜΕΑΕ είναι αναπληρωτές/-τριες (το αντίστοιχο ποσοστό στην γενική αγωγή είναι περίπου 20%), ποσοστό εξαιρετικά μεγάλο με αντιπαιδαγωγικές επιπτώσεις. Λόγω των ελάχιστων μονίμων εκπαιδευτικών στα σχολεία ειδικής αγωγής, τα σχολεία αυτά καθώς και τα τμήματα ένταξης και τα ΕΕΕΕΚ υπολειτουργούν ή δεν λειτουργούν καθόλου μέχρι την πρόσληψη αναπληρωτών κάθε σχολικό έτος.

Επιπλέον, η συνεπαγόμενη συνεχής ετήσια εναλλαγή του προσωπικού στα σχολεία ειδικής αγωγής δεν επιτρέπει στους μαθητές να αναπτύξουν τις αναγκαίες σχέσεις εμπιστοσύνης και οικειότητας με τους εκπαιδευτικούς, που θα ήταν για αυτούς ένα ακόμη κίνητρο παραμονής στο σχολείο.

Κρίνεται λοιπόν απαραίτητη η άμεση δημιουργία οργανικών θέσεων σε όλα τα σχολεία ειδικής αγωγής, τα τμήματα ένταξης και τα ΕΕΕΕΚ και η κάλυψή τους με μόνιμους διορισμούς εκπαιδευτικών, ειδικού επιστημονικού προσωπικού και ειδικού βοηθητικού προσωπικού.

Κρίσιμο στοιχείο για τη σχολική διαρροή των ΑμεΑ είναι και η μη ύπαρξη ΣΜΕΑΕ σε όλες τις περιοχές της χώρας, ιδιαίτερα δε σε μικρά νησιωτικά και ορεινά μέρη, με αποτέλεσμα σημαντικός αριθμός ΑμεΑ να μην έχει ουσιαστική πρόσβαση σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Παρόλο που τα τελευταία χρόνια δημιουργήθηκαν 36 νέες ΣΜΕΑΕ ανά τη χώρα, δεν επαρκούν για την κάλυψη των πραγματικών αναγκών.

Επιπλέον, απαραίτητη κρίνεται και η χρηματοδότηση για τη βελτίωση της υλικοτεχνικής υποδομής στις ΣΜΕΑΕ, αλλά και για δημιουργία υποδομών προσβασιμότητας στα σχολεία γενικής αγωγής, στο πλαίσιο της συμπερίληψης (ενσωμάτωση και ένταξη). Στην ίδια κατεύθυνση, η επιστημονική και εκπαιδευτική προετοιμασία στις προπτυχιακές σπουδές των εν δυνάμει εκπαιδευτικών και η επιμόρφωση (με ευθύνη της Πολιτείας) των ήδη υπηρετούντων στη γενική αγωγή σε εκπαιδευτικές τεχνικές και μεθόδους διδασκαλίας για την ενσωμάτωση των μαθητών και μαθητριών ΑμεΑ, θα μπορούσε να επιφέρει μείωση της σχολικής διαρροής.

Τα αίτια για την αυξημένη σχολική διαρροή των ΑμεΑ, πέρα από εκπαιδευτικά, είναι επιπλέον **κοινωνικά, οικογενειακά και οικονομικά**. Μέτρα για την καταπολέμηση των αιτιών αυτών θα μπορούσαν να είναι:

- Επιπλέον **οικονομική στήριξη** των ΑμεΑ και των οικογενειών τους.
- **Ψυχολογική στήριξη και ενημέρωση των οικογενειών των ΑμεΑ**, προκειμένου να κατανοήσουν και να αποδεχτούν την ύπαρξη της διαφορετικότητας των αναγκών των ΑμεΑ, αλλά και να γνωρίσουν τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές προοπτικές τους.
- Οι **παρεμβάσεις στα προγράμματα σπουδών των σχολείων της γενικής αγωγής**, προκειμένου οι μαθητές και αυριανοί πολίτες να αποδεχτούν την διαφορετικότητα των ΑμεΑ συμμαθητών τους και να τους εντάξουν στις δράσεις και τις κοινωνικές τους ομάδες, καθώς η επιτυχής κοινωνικοποίηση των ΑμεΑ μαθητών και μαθητριών θα οδηγούσε σε δραστική μείωση της σχολικής διαρροής.

Είναι γεγονός ότι βασικό προαπαιτούμενο οποιασδήποτε αποτελεσματικής μεταρρυθμιστικής προσπάθειας είναι η σταθερή και υψηλού επιπέδου χρηματοδότηση. Η επένδυση στην Παιδεία αποδεικνύει την προτεραιότητα που δίνει η πολιτεία στη νέα γενιά. **Η επένδυση όμως στην Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση καταδεικνύει το επίπεδο πολιτισμού που διέπει μια πολιτεία.**

ο Πρόεδρος

Ανδρινόπουλος Γ.

η Γεν. Γραμματέας

Μανουσογιωργάκη Στ.